

Valverde ahizpak, piano partituretan idatzitako bizitzak

Goiatz Labandibar*

Carmen eta *Pispo* Valverde ahizpek XX. mende hasieran musikaren munduan ibilbide profesionala hasi zuten

XX. mende hasierako Erreterriako goi burgesiako familia batean jaio ziren Carmen (1905) eta Maria Josefa (1907) Valverde Casas. Gervasio Valverde eta Lola Casas irundarren alabak ziren. Bikoteak sei seme-alaba izan zituzten, baina horietatik lau atera ziren aurrera: Carmen, Maria Josefa (*Pispo* etxekeontzat), Santiago eta Antonio (*Aialde* margolaria).

Inprentagile familia bateko seme, ezkon-duta Erreterrian bizitzen jarri eta Kapitanenea kaleko 8. zenbakian Valverde inprenta jarri zuten Gervasiok eta Lolak (1941 arte egon zen han, Donostiara tokialdatu arte). Inprenta-litografia eta

paper-denda zeuden lokalaren gaineko bizitzan bizi zen familia.

Emakume jaio izanak ez zien aterik itxi Valverde ahizpei, ezta musikan karrera profesionalak egitea eragotzi ere. Ama, Lola, izaera handiko emakumea zen eta alabentzako onena nahi zuen. "Hobetzeko eta norbere burua gainditzeko grina zuen Lola Casasek", dakar gogora Lola Valverde historialariak. Lola Casasen biloba eta Carmen eta *Pispo* Valverderen iloba da.

Lola Casas, 20ko hamarkada hasieran alar-gunduta, senarraren inprentaren kargu egin zen eta berak gidatu zuen Valverde inprenta. "Lola Casas oso klasikoa zen gure ikuspuntutik, baina bere garairako gauza aurrerakoiak egin zituen. Alabak nola hezi zituen ikustea besterik ez dago".

* Mariasun Landa kazetaritza – lanen III. edizioa "Emakumezkoen begirada onena" modalitatean saritutako lana. Antolatzailea: Erreterriako Berdintasunerako Kontseilua.

Valverdetarrak 1906 inguruan: Santiago, Carmen, Lola amaren besoetan, Ixabel (haur zela hila) eta aita, Gervasio.

Bizitza paraleloak

Erreterian alabek merezi zuten kalitatezko hezkuntzarik ez zegoela iritzita, Zumaian mojen barne-tegi batean ikasi zuten Carmenek eta *Pispok*. Udan itzultzen ziren Erreteriarra. Bi ahizpen bizimoduak oso paraleloak izan ziren lehendabiziko 25 bat urteetan.

Han izan zuten pianoarekin lehenengo kontaktua. Aitaren aldeko familian musikarako zale-tasun handia zegoen. Kide gehienek jotzen zuten tresnaren bat.

Erreteriarra itzulita hasi ziren seriooki pianoa ikasten, Jose Maria Iraola bandako zuzendariarekin. Gero, Donostiako Kontserbatorioan egin zuten piano karrera. Segituan gailendu eta nabarmendu ziren biak. *Pispok* sari gehiago jaso arren, Carmen ere pianista fina zen.

Parisera eta Madrilera ikasketak osatzeko

1925ean, Donostiako Kontserbatorioan karrera bukatuta, bi ahizpak Parisera abiatu ziren, Gipuzkoako Foru Aldundiak emandako beka

banarekin, pianoko “birtuosismo” ikasketak egitera.

Handik, Madrilera joan ziren ikasten jarraitzeko. Ikasle pentsio batean bizi ziren Espainiako hiriburuan eta amak, Lolak, maiz egiten zien bisita. Honek, alabek kanpoan ikasteko hautua hasieratik babestu zuen.

Pentsio hartan ezagutu zituzten gerora euren senarrak izango zirenak: Alejandro Miró katalana eta Alfonso Mantecón aragoiarra. Biak bide ingeniari-tza ikasketak egiten ari ziren.

Bizimodu hiritar eta modernoa

Carmen eta *Pispo* Valverde ahizpen bizimodua, mende hasierako langileen Erreterian, erabat hiritarra zen. Herriko bizitzan ez zeuden batera integratuak.

Garai hartarako, oso bizimodu modernoa zuten. “Parisen eta Madrilan emakume burujabeak ezagutu zituzten”, dio Lola Valverde historialariak, “zentzu askotan oso pentsamendu tradizionala zuten, baina euren bizimodua ez zen hala: erre

egiten zuten, autoak gidatu, ilea *garçon* erara moztuta zeramaten...".

Euren lagunartea herriko goi mailako burgesiako alabek osatzen zuten: Hernandez ahizpek, Miguel Aranguren Papelera Españolako zuzendariaren alabak... Neska gazte haiek dantzara, ligatzera... Donostiara joaten ziren. Erraz topatuko zituzten Kursaalako Thé Dansanten, te bat hartuz eta dantzarako gonbitak onartzuz.

Norbere bidea hartzen

Ezkundu zirenean hartu zuten bi ahizpen bizitzek norabide ezberdina. Carmen Miróekin 20ko hamarkada bukaeran ezkondu zen eta bost seme-alaba izan zituen. Ezkondutakoan, pianoa jotzeari utzi zion, profesionalki bederen. "Bide klasikoagoa hartu zuen. Orduan hala izaten zen: ezkondu eta lana utzi", dio ilobak.

Pispok, aldiz, piano karrerarekin jarraitu zuen. 1931n ezkondu zen Mantecónekinekin eta seme bakarra izan zuen, Antonio. "Bere senarra irekiagoa zen. Emazteari utzi zion gustuko zuena egiten".

36ko Gerra ere oso modu ezberdinean bizitu zuten bi ahizpek. *Pisporen* senarraren familia errepublikazalea zen eta errepresio handia jasan zuten: senarra Argèles-sur-Mèrreko kontzentrazio esparrura eraman zuten. Emaztea haren bila joan zen eta handik ateratzea lortu zuen ("ziurrenik zaindarraren bati ordainduta", dio Lola Valverdek).

Carmenen senarra, berriz, falangista zen. "Carmeni berdin zitzaion. Ez zuen politikaz deus ulertzen".

Pispo organista

50eko hamarkada hasieran, Madrilén kokatuta, organoa jotzen ikasten hasi zen *Pispo*. Karrera osatu zuen Jesus Guridi irakaslearekin. Haren ikasle kutuna eta laguntzailea zen. Denek uste zuten Madrilgo kontserbatorioko katedratikoaren postua berak hartuko zuela hura erretiratzean.

Katedra ateratzeko azterketak primeran egin zituen, baina azkeneko momentuan, Carmen Polo, Francisco Franco diktadorearen emaztearen laguna

zen Jose María Mancha elizgizonari eman zioten postua. "*Pispo* asko haserretu zen, baina gaitasun handia zuen egoerei aurre egiteko". Kontzertuak ematen jarraitu zuen, Escuela Superior de Música Sagradan irakasle...

Ferraz kaleko pisu batean bizi zen *Pispo* eta jangela izandakoan organoa jarri zuten. Senarraren oparia izan zen. "Oso senar berezia zuen. Ziur nago erruz gustatzen zitzaiola emaztearen bizimodu", dio ilobak.

Lola Valverderen iritziz, "seme bakarra izateak aukera eman zion musikara dedikatzeko. Maila ona mantentzeko egunero sei-zazpi ordu eskaini behar dizkiozu pianoari. Hori bateraezina da etxekoandre bizimoduarekin, neskameak izan arren".

Zahartu zenean, organoa jotzeari utzi zion *Pispok*. Pianoa jotzen, baina, 93 urterekin hil zen arte jarraitu zuen. Carmen lehentxeago hil zen, 86 urterekin.

Pispo Valverde, Antonio Valverde anaiak margotuta.